

POSTANOWIENIE

Dnia 2 marca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)

SSN Józef Iwulski

SSA Maciej Piankowski (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania M. Ł.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddziałowi
o prawo do renty rodzinnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 2 marca 2012 r.,
zażalenia organu rentowego na postanowienie Sądu Apelacyjnego
z dnia 25 października 2011 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 25 października 2011 r. Sąd Apelacyjny Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych odrzucił apelację Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddziału od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 24 stycznia 2011 r. zmieniającego decyzję organu rentowego z dnia 26 października 2010 r. i przyznającego M. Ł. prawo do renty rodzinnej od dnia 1 października 2010 r. do dnia 21 grudnia 2010 r.

Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że zgodnie z art. 87 § 1 k.p.c. pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny, natomiast w myśl § 2 cytowanego artykułu pełnomocnikiem osoby prawnej lub przedsiębiorcy może być również pracownik tej jednostki albo jej organu nadrzędnego. Niewątpliwie Zakład Ubezpieczeń Społecznych posiada osobowość prawną. Trzeba mieć jednak na uwadze treść art.

460 § 1 k.p.c., wskazującego, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zdolność sądową i procesową ma organ rentowy, przez który zgodnie z art. 476 § 4 pkt 1 k.p.c., rozumie się jednostki organizacyjne Zakładu Ubezpieczeń Społecznych określone w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych właściwe do wydawania decyzji w sprawach świadczeń. W sprawach tego rodzaju przed sądem występuje zatem wyłącznie oddział, który nie ma osobowości prawnej, ale ma zdolność sądową wynikającą z art. 460 k.p.c., niezależną od zdolności sądowej ZUS jako osoby prawnej. Konsekwencją powyższego jest niemożność reprezentowania oddziału ZUS przez jego pracownika na podstawie art. 87 § 1 k.p.c., a więc i dokonania czynności procesowej w postaci podpisania i wniesienia środka odwoławczego. Jednocześnie prawo to nie wynika z przepisów regulujących strukturę Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, o ile bowiem można twierdzić o możliwości reprezentowania oddziału ZUS jako organu rentowego w rozumieniu art. 476 § 4 pkt 1 k.p.c. przez dyrektora jako osobę nim kierującą, o tyle byłoby to nieuprawnione w stosunku do pozostałych pracowników oddziału, w tym i zastępcy dyrektora. Apelacja podpisana przez pracownika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych została wniesiona przez osobę, która nie może reprezentować organu rentowego, a niemożliwe jest zatwierdzenie czynności procesowej dokonanej przez osobę, która w świetle ustawy w ogóle nie może być pełnomocnikiem. Sąd Apelacyjny uwzględnił tezę przedstawioną w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 8 lipca 2008 r., III CZP 154/07 (OSNC 2008, nr 12, poz. 133). Reasumując, wniesioną apelację uznał za niedopuszczalną i jako taką podlegającą odrzuceniu w myśl art. 370 k.p.c.

W zażaleniu pełnomocnik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych II Oddział arzucił naruszenie art. 38 k.c. w związku z art. 33¹ § 1 k.c., art. 73 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, § 2 ust. 2 pkt 1 statutu Zakładu stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 stycznia 2011 r. w sprawie nadania statutu Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z dnia 27 stycznia 2011 r.) przez przyjęcie, że zastępca dyrektora oddziału nie jest upoważniony do reprezentowania oddziału, w tym do sporządzenia, wniesienia apelacji.

Pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości.

W uzasadnieniu zażalenia podano, że reprezentacja oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w postępowaniu sądowym może być dwójakiego rodzaju, przez pełnomocnika procesowego w rozumieniu kodeksu postępowania cywilnego, przez pracownika jako bezpośrednio reprezentującego oddział Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Stanowisko w zakresie możliwości reprezentacji oddziału wyłącznie przez dyrektora nie zostało bliżej uzasadnione przez Sąd. Ta druga możliwość jest związana z tym, że oddział jako jednostka organizacyjna Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie może działać bezpośrednio, może działać przez swoje organy. Zgodnie z art. 38 k.c. osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie. Zgodnie z art. 33¹ § 1 k.c. do jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, stosuje się odpowiednio przepisy o osobach prawnych. Zgodnie z ustawą o systemie ubezpieczeń społecznych organami Zakładu są: Prezes Zakładu, Zarząd, Rada Nadzorcza. Z organów tych zgodnie z art. 73 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych działalnością Zakładu kieruje Prezes Zakładu, który reprezentuje Zakład na zewnątrz. W ust. 3 tego przepisu przewidziane są przykładowo najważniejsze kompetencje Prezesa Zakładu. Kompetencja w zakresie upoważniania pracowników do reprezentowania Zakładu, z prawem udzielania dalszego pełnomocnictwa znajduje się w statucie Zakładu, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 stycznia 2011 r. w sprawie nadania statutu Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z dnia 27 stycznia 2011 r.). Zgodnie z § 2 ust. 2 pkt 1 statutu Prezes Zakładu może upoważnić pracowników Zakładu i inne osoby do reprezentowania Zakładu w określonym przez niego zakresie, z prawem udzielenia dalszych pełnomocnictw. Identyczne rozwiązania zawierały wcześniejsze rozporządzenia w przedmiocie statutu Zakładu. Z przepisów powyższych wynika, że Prezes Zakładu działa jako organ Zakładu, reprezentujący Zakład na zewnątrz, może upoważnić do reprezentowania Zakładu, czyli jego jednostek organizacyjnych, którymi zgodnie z 67 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych są centrala, terenowe jednostki organizacyjne innych pracowników. Zgodnie ze statutem Zakładu terenowymi jednostkami organizacyjnymi są oddziały, podlegające im inspektoraty i biura terenowe.

Upoważnienie do reprezentowania może zostać udzielone bezpośrednio każdemu pracownikowi przez Prezesa Zakładu, bądź jest udzielane pracownikowi, dyrektorowi oddziału, ten ma prawo udzielenia upoważnienia dalszym pracownikom, w tym zastępcy dyrektora, innym pracownikom. Osoby takie działają nie w charakterze pełnomocnika procesowego lecz organu oddziału. Prawo do reprezentowania Zakładu, czyli jego jednostek organizacyjnych jest czymś odrębnym od kierowania jednostkami, bowiem zagadnienia powyższe zostały uregulowane oddzielnie. Prawa reprezentacji dotyczą art. 73 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, § 2 ust. 2 pkt 1 statutu, kierowania jednostkami terenowymi § 8 statutu, zakresu działania § 10 ust. 1 statutu, akty wewnętrzne Zakładu (§ 10 ust. 2 statutu). Gdyby uprawnienie kierowania jednostkami terenowymi zawierało prawo reprezentacji zbędne byłoby odrębne uregulowanie w tym zakresie w statucie, poza tym postawałoby to sprzeczne ze sposobem reprezentacji Zakładu, wskazanym powyżej, przewidzianym w akcie wyższego rzędu - ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych, zastrzegającym to dla Prezesa Zakładu, decydującego komu z pracowników i w jakim zakresie prawo to przekazać, łącznie z ewentualnie prawem do udzielania dalszego upoważnienia innym pracownikom.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie zasługuje na uwzględnienie.

Wstępnie należy wskazać, że w sprawie nie miała zastosowania uchwała powiększonego składu Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2011 r., II UZP 6/11, w której przyjęto, że pracownik Zakładu Emerytalno – Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji niebędący radcą prawnym nie może być pełnomocnikiem procesowym Dyrektora tego Zakładu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (art. 87 § 1 i 2 k.p.c.), a uchwale tej nadano moc zasady prawnej. W uchwale Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że Dyrektor Zakładu Emerytalno – Rentowego MSWiA będący stroną w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych nie ma osobowości prawnej i nie jest też przedsiębiorcą, nie może

więc skutecznie ustanowić swojego pracownika pełnomocnikiem procesowym, gdyż nie są spełnione przesłanki art. 87 § 2 k.p.c.

Inne uregulowania prawne odnoszą się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (dalej oznaczanego jako „Zakład”). Organizację, zasady działania i finansowania Zakładu określa - zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 6 - ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 z późn. zm., dalej określana jako „ustawa”). Trzeba też mieć na względzie, że Zakład występuje w różnych rolach niemieszczących się w systemie ubezpieczeń społecznych, np. jako pracodawca oraz jako właściciel mienia niezbędnego do prowadzenia działalności (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2007 r., I PZ 17/07, OSNP 2008, nr 21-22, poz. 318).

Zakład jest państwową jednostką organizacyjną i posiada osobowość prawną, o czym stanowi art. 66 ust. 1 zdanie pierwsze ustawy. Zgodnie z art. 67 ust. 1 ustawy w skład Zakładu wchodzi centrala oraz terenowe jednostki organizacyjne, które nie posiadają osobowości prawnej. Według art. 38 k.c. osoba prawna działa przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i w opartym na niej statucie, zaś w myśl art. 33¹ § 1 k.c. do jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną, stosuje się odpowiednio przepisy o osobach prawnych.

Przepis art. 72 ustawy stanowi, że organami Zakładu są Prezes Zakładu; Zarząd, którego przewodniczącym jest z urzędu Prezes Zakładu oraz Rada Nadzorcza Zakładu. W art. 73 ust. 1 ustawy przewidziano, że działalnością Zakładu kieruje Prezes Zakładu, który reprezentuje Zakład na zewnątrz. Ponadto z mocy ust. 3 pkt 7 tego artykułu do zakresu działania Prezesa Zakładu należy spełnianie funkcji pracodawcy w rozumieniu przepisów Kodeksu pracy.

Określenie szczegółowej struktury organizacyjnej Zakładu oraz zakres rzeczowy działania centrali i terenowych jednostek organizacyjnych Zakładu ustawodawca (zgodnie z art. 74 ust. 5 pkt 1 ustawy) pozostawił ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego. W ramach tej delegacji w dniu 13 stycznia 2011 r. Minister Pracy i Polityki Społecznej wydał rozporządzenie w sprawie nadania statutu Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 18, poz.

93). Statut Zakładu stanowi, że do kompetencji jego Prezesa należą sprawy określone w art. 73 ust. 3 ustawy, czyli m.in. tworzenie, przekształcanie i znoszenie terenowych jednostek organizacyjnych oraz określanie ich siedziby, właściwości terytorialnej i rzeczowej; powoływanie i odwoływanie kierowników jednostek organizacyjnych Zakładu, ich zastępców oraz głównych księgowych; spełnianie funkcji pracodawcy w rozumieniu przepisów Kodeksu pracy (§ 2 ust. 1 statutu). Prezes Zakładu może upoważnić pracowników Zakładu i inne osoby do reprezentowania Zakładu w określonym przez niego zakresie, z prawem udzielenia dalszych pełnomocnictw, a także może upoważnić pracowników Zakładu do wydawania decyzji w określonych przez niego sprawach (§ 2 ust. 2 statutu). Ponadto do kompetencji Prezesa Zakładu należy wydawanie aktów wewnętrznych oraz nadawanie Zakładowi regulaminu organizacyjnego (§ 2 ust. 3 statutu). Prezes Zakładu realizuje zadania należące do zakresu jego działania m.in. za pomocą terenowych jednostek organizacyjnych Zakładu (§ 2 ust. 4 statutu), którymi są oddziały oraz podlegające im inspektoraty i biura terenowe (§ 8 ust. 1 statutu). Oddziałem Zakładu kieruje dyrektor, a inspektoratem i biurem terenowym - kierownik, odpowiednio: inspektoratu albo biura terenowego (§ 8 ust. 2 statutu).

Regulamin organizacyjny Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (w brzmieniu uwzględniającym zmiany wynikające z zarządzenia Nr 51 Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 29 września 2011 r.) przewiduje w § 5 pkt 2, że Prezes Zakładu może umocować pracowników Zakładu i inne osoby do reprezentowania Zakładu i podejmowania decyzji w imieniu Prezesa Zakładu lub Zakładu w określonych przez niego sprawach. Według § 5 pkt 4 poz. 4 regulaminu Prezes Zakładu spełnia funkcje pracodawcy w rozumieniu przepisów Kodeksu pracy.

Zgodnie z art. 83 ust. 1, ust. 2 i ust. 5 ustawy decyzje w zakresie indywidualnych spraw wydaje Zakład, a od decyzji Zakładu przysługuje odwołanie do właściwego sądu według zasad określonych w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Odwołanie wnosi się na piśmie do jednostki organizacyjnej Zakładu, która wydała decyzję, lub do protokołu sporządzonego przez tę jednostkę.

Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego stanowią, że zdolność sądową i procesową w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych ma organ rentowy (art. 460 § 1 k.p.c.). Przez organy rentowe rozumie się jednostki organizacyjne Zakładu określone w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych, właściwe do wydawania decyzji w sprawach świadczeń (art. 467 § 4 pkt 1 k.p.c.).

Z analizy treści przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz statutu, regulujących ustrój, zadania i kompetencje Zakładu wynika, że Zakład jest jednostką organizacyjną (osobą prawną), która jako całość jest organem administracji publicznej (art. 66 ust. 4 ustawy). Zgodnie z art. 268a k.p.a. organ administracji publicznej może w formie pisemnej upoważniać pracowników kierowanej jednostki organizacyjnej do załatwiania spraw w jego imieniu w ustalonym zakresie, a w szczególności do wydawania decyzji administracyjnych, postanowień i zaświadczeń. W roli samodzielnych organów administracyjnych nie występują więc jej wewnętrzne organy, ani terenowe jednostki organizacyjne, mające kompetencje do działania w jej imieniu. Zakład wykonuje swoje podstawowe zadania z zakresu ubezpieczeń społecznych za pośrednictwem terenowych jednostek organizacyjnych. W ramach prowadzonej działalności posługuje się środkami prawnymi właściwymi organom administracji publicznej, a więc przede wszystkim wydaje decyzje administracyjne (por. wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie: z dnia 24 maja 2007 r., II GSK 16/07, LEX nr 351057 oraz z dnia 22 marca 2007 r., II GSK 359/06, LEX nr 321271).

Wyjaśniając natomiast procesową pozycję Zakładu i jej jednostek organizacyjnych Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 września 2011 r., I UK 78/11 (niepublikowane) wskazał, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych zdolność sądową i procesową mają, zgodnie z art. 460 § 1 in fine k.p.c., organy rentowe, przez które rozumie się, między innymi, jednostki organizacyjne Zakładu określone w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych, właściwe do wydawania decyzji w sprawach świadczeń (art. 476 § 4 pkt 1 k.p.c.). Jednostkami tymi są terenowe jednostki organizacyjne Zakładu stanowiące jego oddziały. Zdolność procesowa organu rentowego ma swoje oparcie bezpośrednio w ustawie, a nie w pełnomocnictwie udzielonym przez Prezesa Zakładu, a posiadanie przez organ rentowy zdolności procesowej oznacza zdolność do dokonywania przez

jednostkę organizacyjną będącą takim organem wszystkich czynności procesowych (por. między innymi wyroki Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2008 r., I UK 172/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 51 oraz z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 24/09, LEX nr 518067). Dyrektor Oddziału ZUS działa jako osoba uprawniona do działania w imieniu organu rentowego (art. 460 § 1 k.p.c., art. 476 § 4 pkt 1 k.p.c. w związku z art. 67 § 1 k.p.c. i § 8 ust. 1 i ust. 2 statutu w związku z art. 67 ust. 1 pkt 2 i art. 74 ust. 5 ustawy systemowej).

Z wywodów Sądu Apelacyjnego można wyprowadzić wniosek, że Sąd ten uznał, iż apelacja organu rentowego podlega odrzuceniu, gdyż została wniesiona przez pracownika organu rentowego, który nie może być pełnomocnikiem tego organu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, gdyż nie jest jednocześnie radcą prawnym.

Na gruncie poczynionych wyżej wyjaśnień należy stwierdzić, że prawidłowo Sąd Apelacyjny przyjął, że Zakład ma osobowość prawną, a zatem przed sądem mogą go reprezentować pracownicy, co wynika z art. 87 § 2 k.p.c. Zgodnie z treścią tego przepisu pełnomocnikiem osoby prawnej może być również pracownik tej jednostki albo jej organu nadrzędnego.

Reasumując, ustawa przewiduje, że kompetencje organów Zakładu określa statut Zakładu. Tym samym dopuszcza możliwość ograniczenia kompetencji Prezesa jako piastuna organu na rzecz innych pracowników Zakładu. Prezes Zakładu, udzielając pracownikom Zakładu upoważnienia do reprezentowania Zakładu oraz do wydawania decyzji w określonych przez niego sprawach, nie upoważnia tych pracowników do działania w swoim imieniu (imieniu Prezesa), lecz w imieniu Zakładu jako organu. Zatem Dyrektor Oddziału staje się, na podstawie upoważnienia udzielonego przez Prezesa, podmiotem personifikującym ZUS jako organ, a nie pełnomocnikiem Prezesa ZUS. Upoważnienie do wydawania decyzji administracyjnych w imieniu ZUS udzielone pracownikowi przez Dyrektora Oddziału działającego w imieniu ZUS nie jest sprzeczne z treścią art. 268a k.p.a. (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 24 maja 2007 r., II GSK 16/07, Lex nr 351057). Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy nie podziela stanowiska Sądu drugiej instancji jakoby w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych stroną pozwaną nie był Zakład Ubezpieczeń Społecznych (będący

osobą prawną), lecz organ rentowy rozumiany jedynie jako oddział Zakładu, będący jednostką organizacyjną właściwą do wydania decyzji w sprawach świadczeń (pozbawiony osobowości prawnej). Wprawdzie Zakład w postępowaniu odwoławczym działa poprzez swoje oddziały, jako jednostki organizacyjne, jednakże działania te odnoszą skutek bezpośrednio wobec Zakładu, a tylko wobec oddziału. Inaczej rzecz ujmując rozstrzygnięcie konkretnej sprawy między ubezpieczonym a oddziałem Zakładu wywołuje wszelkie konsekwencje materialno-procesowe także wobec Zakładu.

Z treści uzasadnienia zaskarżonego postanowienia można wywieść, że w ocenie Sądu Apelacyjnego osoba która podpisała apelację jest pracownikiem oddziału Zakładu, a zatem jednostki organizacyjnej pozbawionej osobowości prawnej, co w konsekwencji oznacza, że nie mogła ona być pełnomocnikiem na podstawie art. 87 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy wyraża stanowisko, że pracodawcą dla pracowników wykonujących pracę w jednostkach organizacyjnych Zakładu jest Zakład.

Pracodawcą może być - według art. 3 k.p. – nie tylko osoba prawna, ale także jednostka organizacyjna zatrudniająca pracowników, choćby nie posiadała osobowości prawnej. Przepisy Kodeksu pracy nie wyjaśniają jakie warunki musi spełniać dany podmiot, aby uzyskać status jednostki organizacyjnej zdolnej do zatrudniania pracowników. W doktrynie i orzecznictwie wskazano, że jednostka organizacyjna może być pracodawcą, jeśli: jest dopuszczona przez prawo, ma uregulowany sposób kierowania swoimi sprawami i reprezentacji w stosunkach zewnętrznych oraz ma majątek wyodrębniony od majątku założycieli lub członków (por. T. Liszcz, Prawo pracy, Warszawa 2007, s. 108-110; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 1979 r., I PR 16/79, PiZS 1980 nr 10, s. 69). Konieczną przesłanką uznania jednostki organizacyjnej za pracodawcę jest wyposażenie kierownika tej jednostki w uprawnienia do zatrudniania i zwalniania pracowników (por. A.M. Świątkowski, Indywidualne prawo pracy, Gdańsk-Kraków 2001, s. 297). W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano, że każda osoba prawna (poza Skarbem Państwa) ma zdolność do bycia pracodawcą w rozumieniu art. 3 k.p. dla zatrudnionych przez nią pracowników, chyba że dla niektórych z nich za pracodawcę należy uznać jednostkę organizacyjną stanowiącą jakąś jej część

składową (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 1991 r., I PRN 47/91, OSP 1992, z. 7-8, poz. 151).

Jeżeli wewnętrzna jednostka organizacyjna jest upoważniona do zawierania umów o pracę w imieniu kierownictwa podmiotu, w skład którego wchodzi (lub nawiązywania w inny sposób stosunków pracy), z osobami przyjmowanymi w niej do pracy, to sama nie jest pracodawcą, lecz zatrudnia pracowników w imieniu pracodawcy, którym jest wielozakładowy podmiot zatrudniający – pracodawca (tak G. Goździewicz (w:) Kodeks pracy. Komentarz, LEX 2011, teza 7 do art. 3 k.p.). Nie są pracodawcami w omawianym znaczeniu jednostki organizacyjne przedsiębiorstw i innych organizacji, które mają samodzielność tylko w zakresie wykonywania zadań, np. wydziały lub oddziały produkcyjne przedsiębiorstw (por. Z. Hajn, Pojęcie pracodawcy po nowelizacji kodeksu pracy, PiZS 1997, nr 5, s. 21; L. Florek, T. Zieliński, Prawo pracy, 2003, s. 50-51; Z. Salwa, Kodeks pracy po nowelizacji. Komentarz, Bydgoszcz 1996, s. 12; W. Sanetra (w:) J. Iwulski, W. Sanetra, Kodeks pracy, Kodeks pracy. Komentarz, Warszawa 1999, s. 19). Uwzględniając powyższe poglądy należy przyjąć, że dyrektorzy oddziałów Zakładu posiadają samodzielność jedynie w zakresie powierzonych im zadań konkretyzowanych przez prezesa Zakładu.

Rozważając który podmiot jest pracodawcą dla pracowników wykonujących pracę w jednostkach organizacyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, a więc czy Zakład, czy też ta jednostka organizacyjna należy powtórzyć, że to Zakład a nie jego jednostki organizacyjne posiada osobowość prawną. Tym samym z pewnością zdolność do zatrudniania pracowników posiada Zakład, natomiast rozstrzygnięcia wymagało, czy status pracodawców posiadają także jednostki organizacyjne Zakładu, czyli np. jego oddziały. Podejmując się udzielenie odpowiedzi na to pytanie należy ponadto wskazać, że w związku z wejściem w życie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i utratą mocy ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 z późn. zm.) ustawodawca w art. 113c – tj. wśród przepisów przejściowych i końcowych ustawy systemowej – postanowił między innymi, że stroną stosunków pracy pracowników zatrudnionych w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych działającym na podstawie art. 7 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i

finansowaniu ubezpieczeń społecznych, staje się Zakład (czyli nie jego jednostki organizacyjne). Ponadto, o czym już była mowa wcześniej, w myśl art. 73 ust. 1 ustawy, działalnością Zakładu kieruje Prezes Zakładu, który reprezentuje Zakład na zewnątrz. Z mocy ust. 3 pkt 7 tego artykułu do zakresu działania Prezesa Zakładu należy spełnianie funkcji pracodawcy w rozumieniu przepisów Kodeksu pracy. Również Statut Zakładu stanowi, że do kompetencji Prezesa Zakładu należy spełnianie funkcji pracodawcy w rozumieniu przepisów Kodeksu pracy (§ 2 ust. 1 statutu). Ponadto analiza przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (art. 76-78) prowadzi do wniosku, że wewnętrzne jednostki organizacyjne Zakładu nie posiadają wystarczającego wyodrębnienia majątkowego, które jest konieczne dla uzyskania statusu pracodawcy.

Regulamin organizacyjny Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (w brzmieniu uwzględniającym zmiany wynikające z zarządzenia Nr 51 Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 29 września 2011 r.) przewiduje w § 5 pkt 2, że Prezes Zakładu może umocować pracowników Zakładu i inne osoby do reprezentowania Zakładu i podejmowania decyzji w imieniu Prezesa Zakładu lub Zakładu w określonych przez niego sprawach. Według § 5 pkt 4 poz. 4 regulaminu Prezes Zakładu spełnia funkcje pracodawcy w rozumieniu przepisów Kodeksu pracy. Dyrektorzy oddziałów Zakładu posiadają kompetencje w zakresie wykonywania czynności związanych z funkcją pracodawcy jedynie w granicach i na podstawie udzielonych umocowań (§ 28 pkt 1 poz. 4 regulaminu organizacyjnego ZUS).

Wobec treści powyższych uregulowań należy przyjąć, że pracodawcą dla pracowników wykonujących prace w jednostkach organizacyjnych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych jest Zakład, nie zaś jego wewnętrzne jednostki. Dyrektorzy oddziałów dokonują czynności w sprawach z zakresu prawa pracy w imieniu i na rzecz Zakładu a nie jednostki organizacyjnej w której są zatrudnieni. Podstawą do wykonywania tych czynności jest upoważnienie udzielone przez Prezesa Zakładu, zaś podstawą prawną są powołane wyżej przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, Statutu oraz regulaminu organizacyjnego Zakładu.

Powyższe oznacza, że pracownik niebędący radcą prawnym Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wykonujący pracę w jednostce organizacyjnej (oddziale) mógł być pełnomocnikiem organu rentowego, gdyż spełnione zostały warunki określone w art. 87 § 2 k.p.c. Stanowisko analogiczne zostało wyrażone przez Sąd Najwyższy w uchwalach z dnia 24 stycznia 2012 r., III UZP 3/11 oraz z dnia 9 lutego 2012 r., I UZP 10/11 (niepublikowane).

Sąd Najwyższy rozważał też kwestię nieważności postępowania wynikającą z braku umocowania pracownika ZUS (zatrudnionego w oddziale Zakładu) niebędącego radcą prawnym. W wyroku z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 24/09 (LEX nr 518067) Sąd Najwyższy stwierdził, że starszy inspektor był umocowany do wniesienia apelacji w imieniu pozwanego, zostało mu udzielone pełnomocnictwo do reprezentowania pozwanego w sprawie. Pozwany posiada osobowość prawną (art. 66 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) i mógł ustanowić pełnomocnikiem procesowym swego pracownika (art. 87 § 2 k.p.c.). Pełnomocnictwo to nie musiało pochodzić od Prezesa Zakładu, gdyż dyrektor oddziału pozwanego może udzielić pełnomocnictwa procesowego do zastępstwa oddziału w postępowaniu sądowym w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z 8 stycznia 2008 r., I UK 172/07, OSNP 2009 nr 3-4, poz. 51). Podstawą prawną jest art. 460 § 1 k.p.c., który stanowi, że zdolność sądową i procesową w tych sprawach ma organ rentowy, tj. jednostka organizacyjna Zakładu określona w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych, właściwa do wydawania decyzji w sprawach świadczeń (art. 476 § 4 pkt 1 k.p.c.). Zdolność sądowa i procesowa organu rentowego w rozumieniu art. 460 § 1 k.p.c. ma zatem oparcie bezpośrednio w ustawie, a nie w pełnomocnictwie udzielonym przez Prezesa ZUS. Posiadanie przez organ rentowy zdolności procesowej oznacza zdolność do dokonywania przez jednostkę organizacyjną będącą takim organem wszystkich czynności procesowych, łącznie z udzielaniem pełnomocnictwa procesowego.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 394¹ § 3 k.p.c. i art. 398¹⁶ k.p.c.).